

Marzena Heliak

Zielone Szlaki Greenways jako produkt turystyczny

Ekonomiczne Problemy Usług nr 52, 475-483

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARZENA HELIAK

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu

ZIELONE SZLAKI GREENWAYS JAKO PRODUKT TURYSTYCZNY

Wprowadzenie

Tworzenie tematycznych Zielonych Szlaków Greenways daje możliwość ukazania dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego w szerokim zakresie z uwzględnieniem unikatowości oraz autentyczności danego środowiska i regionu w wymiarze lokalnym i transnarodowym.

Celem niniejszego artykułu jest charakterystyka Zielonych Szlaków w Polsce, ich funkcji oraz programów i inicjatyw wspierających rozwój szlaków.

1. Programy i inicjatywy wspierające rozwój szlaków

Od 2000 roku w jednoczącej się Europie działały cztery inicjatywy wspólnotowe, tj.: EQUAL¹, INTERREG III, LEADER+ oraz URBAN II. *Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL* był nowym programem Komisji Europejskiej, ukierunkowanym na wyrównanie szans, zwalczanie wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, finansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

W Polsce *Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL* ukierunkowana była m.in. na wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej, organizacji pozarządowych (trzeciego sektora), a w szczególności usług na rzecz społeczności lokalnych oraz poprawę

---

¹ EQUAL – Inicjatywa Wspólnotowa UE obowiązująca w latach 2004–2006 w Polsce, chociaż zakończenie wdrażania indywidualnych programów *Partnerstwa na rzecz Rozwoju* zaplanowano na sierpień 2007 r. i sierpień 2008 r.

jakości miejsc pracy. Dzięki *Programowi*, również w branży turystycznej, zaistniała możliwość współpracy i rozwoju sektora usług turystycznych, m.in. szeroko rozumianej promocji miast i regionów, działań ukierunkowanych na współpracę wielu organizacji i podmiotów gospodarczych związanych z turystyką oraz nowych możliwości edukacyjnych w tworzeniu regionalnych, sieciowych produktów turystycznych. Łączenie walorów turystycznych różnych regionów rozszerza zakres tworzenia produktów turystycznych zarówno lokalnych, jak i ponadregionalnych. Może to stanowić główny czynnik zapewniający zrównoważony rozwój cennych przyrodniczo i kulturowo obszarów. Dzięki opracowaniu strategii i programów rozwoju odpowiednio ukierunkowuje się rozwój ruchu turystycznego, tak aby utrzymać cenniejsze obszary chronione i zapewnić dalszy rozwój turystyki².

W 2002 roku Polska rozpoczęła współpracę ze stowarzyszeniem Environmental Partnership for Sustainable Development (EPSD³) w ramach programu Europy Środkowo-Wschodniej (CEG – Central & Eastern European Greenways), zrzeszającym pięć niezależnych Fundacji: Fundację Partnerstwo dla Środowiska w Polsce, Nadacie Partnerství w Republice Czeskiej, Nadacia Ekopolis na Słowacji, Okotars Alapítvány na Węgrzech oraz Fundatia pentru Parteneriat w Rumunii. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska podjęła działania inicjujące aktywność podmiotów gospodarczych, stowarzyszeń i organizacji pozarządowych i zaangażowanie w tworzenie Zielonych Szlaków, interpretacji⁴ lokalnego dziedzictwa przy pomocy ekomuzeów⁵, marketingu tradycyjnych produktów, działania na rzecz ochrony środowiska w szkołach, wdrażania ekologicznych rozwiązań w małych i średnich firmach oraz w wielu innych inicjatywach.

W ramach powyższych działań zawiązywały się lokalne i regionalne inicjatywy, określane Grupami Partnerskimi o charakterze konsorcjum, w których skład wchodziły m.in. samorządy lokalne, przedsiębiorstwa, firmy, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia oraz agendy państwowe (zarządy Parków Narodowych, Lasy Państwowe itp.) Mają one na celu koordynację, promocję i zarządzanie szlakiem oraz tworzenie markowych produktów ekoturystycznych.

---

² M. Heliak, *Projekty turystyczne w ramach programu INTERREG III A i ich miejsce w rozwoju turystyki w regionie dolnośląskim*, w: *Rola turystyki w gospodarce regionu*, Wyd. seria Monografie Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu, Wrocław 2007.

³ Environmental Partnership for Sustainable Development (EPSD) – wspiera działania na rzecz zrównoważonego rozwoju w Polsce, Republice Czeskiej, na Słowacji, Węgrzech, w Rumunii i Bułgarii. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska jest członkiem tego Stowarzyszenia, <http://www.greenways.pl/i>.

⁴ N. Gałuszka, *Turystyka Dziedzictwa. Poradnik dla organizacji pozarządowych*, Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2008, s. 27–29.

⁵ *Zielone Szlaki Greenways. Praktyczny poradnik*, red. D. Zaręba, Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków–Brno 2007.

W wyniku wspólnych prac powstał trzyletni projekt społeczny, związany z Zielonymi Szlakami Greenways, realizowany w ramach *Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL*.

Rys. 1. Przebieg Bursztynowego Szlaku Greenways w Polsce

Źródło: <http://www.aevv-egwa.org/europeangreenwaysaward/award.htm>.

W oparciu o organizacje pozarządowe powstała sieć ekologicznych firm społecznych, zapewniających miejsca pracy osobom zagrożonym bezrobociem i wykluczeniem społecznym.

Na poziomie kraju wiodącym partnerem w szerzeniu promocji krajowej sieci zielonych szlaków jest Polska Organizacja Turystyczna, która realizuje i wspiera *Program Central European Greenways – Zielone Szlaki w Polsce*. Celem współpracy jest wykreowanie markowych produktów turystycznych oraz inicjatyw na rzecz zrównoważonej turystyki.

„(...) Program CEG został włączony do strategicznego dokumentu rządowego POT pt.: Program promocji i rozwoju turystyki rowerowej w Polsce. (...) Jednym z filarów rozwoju turystyki rowerowej jest potrzeba kreowania produktów turystycznych turystyki rowerowej na poziomie krajowym i regionalnym. Zielone Szla-

ki – Greenways zostały w dokumencie przedstawione jako przykład krajowych i międzynarodowych produktów turystyki rowerowej⁶.

W rozwój programu turystyki rowerowej zaangażowały się lokalne i regionalne organizacje turystyczne, m.in. Dolnośląska Organizacja Turystyczna, Małopolska Organizacja Turystyczna, Mazowiecka Organizacja Turystyczna, Podlaska Regionalna Organizacja Turystyczna, Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna, Podkarpacka Organizacja Turystyczna. Innym ważnym partnerem w propagowaniu idei Zielonych Szlaków jest Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, które w 2007 roku podpisało porozumienie o współpracy. Oddziały PTTK zaangażowały się w wytyczanie i oznakowanie szlaków. W promocji i popularyzacji szlaków dużą rolę odgrywa Polska Agencja Rozwoju Regionalnego, poszczególne euroregiony, samorządy regionalne i lokalne, uczelnie wyższe oraz organizacje studenckie i placówki dyplomatyczne.

Idea powstawania tematycznych szlaków turystycznych z wykorzystaniem dziedzictwa przyrodniczego i antropogenicznego w rozwoju turystyki ma swoje miejsce również w nowym okresie programowym Unii Europejskiej na lata 2007–2013. Wiodącym celem jest ochrona środowiska przyrodniczego, kreowanie w społecznościach lokalnych postaw proekologicznych, podnoszenie świadomości wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz wzmacnianie inicjatyw społecznych i rozwoju gospodarczego.

2. Lokalny produkt turystyczny – rozumienie oraz wskaźniki ekologicznych produktów turystycznych

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji produktu turystycznego, m.in. Kotler⁷ definiuje produkt jako cokolwiek, co może znaleźć się na rynku, zyskać uwagę, zostać nabyte, użyte lub skonsumowane, zaspokajając czyjeś pragnienie lub potrzebę.

Zatem produktem może być dobro fizyczne, usługa, osoba, miejsce, organizacja, a nawet idea czy wspomnienia związane z produktem turystycznym⁸. Takie rozumienie produktu daje wiele możliwości do kreowania nowych, oryginalnych pomysłów, ukierunkowanych na łączenie wielu inicjatyw, wydarzeń, spuścizny kulturowej oraz zaangażowanie wielu podmiotów gospodarczych czy społecznych, ukierunkowanych na wspólny cel tworzenia nowego produktu turystycznego o unikatowej wartości USP (*unique selling proposition*)⁹.

---

⁶ *Ibidem*, s. 27.

⁷ Ph. Kotler, *Marketing*, Wyd. Rebis, Poznań 2005.

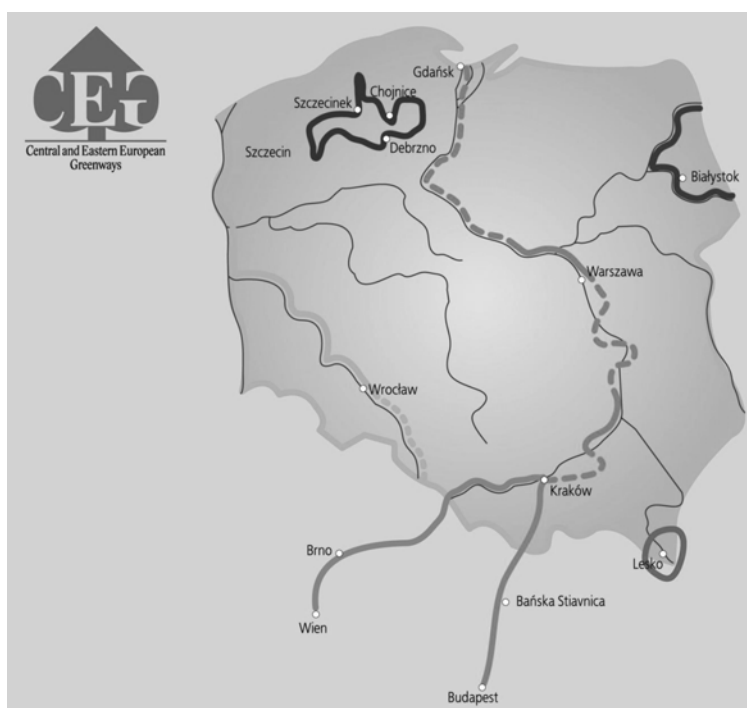
⁸ J. Kaczmarek, A. Stasiak, B. Włodarczyk, *Produkt turystyczny albo jak organizować poznawanie świata. Podręcznik*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2002.

⁹ *Ibidem*, s. 109.

Zaangażowane podmioty mogą się zajmować m.in. organizacją usług turystyczno-rekreacyjnych przyjaznych dla środowiska i opartych o lokalne dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe oraz promocją i sprzedażą produktów regionalnych.

3. Charakterystyka Zielonych Szlaków Greenways

Tworzenie szlaków tematycznych daje możliwość ukazania dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego poprzez łączenie pojedynczych obiektów i miejscowości w logiczny temat, będący podstawą kreowania nowego produktu turystycznego.

Rys. 2. Przebieg Zielonych Szlaków Greenways w Polsce

Źródło: <http://www.aevv-egwa.org/europeangreenwaysaward/award.htm>.

Przy tworzeniu Zielonych Szlaków – Greenways posługujemy się pojęciami turystyki zrównoważonej oraz ekoturystyki. W Polsce wyróżniamy następujące szlaki (rysunek 2): Bursztynowy Szlak Greenways Budapeszt–Kraków, Kraków–Gdańsk (w tym lokalne szlaki: Zielony Szlak Nowa Huta–Dłubnia w Krakowie–Nowej Hucie – pętla miejska oraz Pierścień Jurajski Greenway, Zielony Szlak Greenway Kraków–Morawy–Wiedeń, Zielony Rower – Greenway Karpaty Wschodnie,

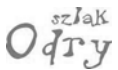

Szlak Odry w Dolinie Środkowej Odry, Naszyjnik Północy Greenway na Pomorzu Środkowym, Podlaski Szlak Bociani).

Wszystkie produkty ekoturystyczne na Zielonych Szlakach Greenways łączy zasada wykorzystywania lokalnego potencjału i wspierania społeczności lokalnych. Są one tworzone w oparciu o zasoby miejscowe – usługi turystyczne, ofertę kulturalną regionu, lokalne produkty i miejsca ich sprzedaży oraz inicjatywy społeczne (tabela 1).

Tabela 1

Charakterystyka Zielonych Szlaków Greenways w Polsce

Nazwa szlaku	Przebieg	Organizacja zarządzająca	Wydarzenia/atrakcje/ użytkownicy
 <p>Bursztynowy Szlak Greenways Budapeszt–Kraków, Kraków–Gdańsk</p> <p>Oznaczenie: Jarzębina</p>	szlak długodystansowy na obszarze Polski biegnie przez okolice Babiej Góry, Stryśzów, Lanckoronę, Kalwarię Zebrzydowska, Tyniec, Kraków (odcinek oznakowany) oraz przez Słowację i Węgry. Projektowany dalszy przebieg Kraków – Warszawa - Gdańsk	Fundacja Partnerstwo dla Środowiska	promocja lokalnej twórczości, tradycyjnych zawodów oraz dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego (tradycyjne święta, jarmarki) Użytkownicy: rowerzyści, piesi Formy turystyki: turystyka rowerowa, piesza, konna i narciarstwo Oferta lokalna: szlaki miejskie
<p>Szlaki lokalne Zielony Szlak Nowa Huta–Dłubnia w Krakowie-Nowej Hucie (pętla miejska)</p>	trzy rowerowe pętle tematyczne łączące zabytki związane z Nową Hutą oraz ostoje przyrody oraz fortyfikacje Krakowa	Grupa Partnerska Forum dla Nowej Huty	oferta lokalna Bursztynowego Szlaku Użytkownicy: rowerzyści, piesi. Formy turystyki: turystyka rowerowa, piesza
<p>Szlaki lokalne Pierścień Jurajski Greenway (Jura Krakowska)</p>	szlak lokalny w bliskości miast	Fundacja Partnerstwo dla Środowiska	promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Użytkownicy: rowerzyści, piesi. Formy turystyki: turystyka rowerowa, piesza, konna
 <p>Zielony Szlak Greenway Kraków–Morawy–Wiedeń „Najdłuższa aleja drzew owocowych w Europie”</p>	szlak międzynarodowy na obszarze Polski, Republiki Czeskiej i Austrii, dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego	Fundacja Partnerstwo dla Środowiska	Formy turystyki: turystyka rowerowa, piesza, konna, przyrodnicza, edukacja ekologiczna Użytkownicy: głównie rowerzyści, piesi, kajakarze Oferta lokalna: szlaki piesze na Śląsku Cieszyńskim
 <p>ZIELONY ROWER Zielony Rower - Greenway Karpaty Wschodnie. Oznaczenie: Zielony Rower</p>	szlak międzynarodowy na terenie Polski biegnie przez Bieszczady i transgraniczny Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” oraz Podkarpacie, Słowację i Ukrainę. Uruchomiony w 2004 roku	Firma Społeczna „Zielony rower” Bieszczadzkie Towarzystwo Cyklistów	promocja lokalnej twórczości i tradycji oraz dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, również ochrona przyrody Użytkownicy: głównie rowerzyści Formy turystyki: turystyka rowerowa Oferta lokalna: szlaki piesze, narciarstwo biegowe, szlaki konne, kajakowe

 <p>Szlak Odry w Dolinie Środkowej Odry (od Wrocławia do Szczecina), a w przyszłości w całej dolinie Odry</p>	<p>szlak długodystansowy na obszarze Polski, 600-kilometrowy kajakowy i rowerowy Szlak Odry</p>	<p>Fundacja Ekologiczna „Zielona Akcja”</p>	<p>sieć szlaków rowerowych, kajakowych i tras pieszych (edukacyjnych) Użytkownicy: głównie rowerzyści, kajakarze Formy turystyki: turystyka rowerowa, kajakarstwo Oferta lokalna: szlaki piesze, szlaki konne, kajakowe Wydarzenia: odtwarzana historia tych terenów, Święto Wina w Mieście Skarbow (13-14.09.08) oraz Dni Winobrania i Bociana (6-7.09.08).</p>
 <p>Naszyjnik Północy Greenway na Pomorzu Środkowym (Pomorze Środkowe, Bory Tucholskie i Pojezierze Krajeńskie)</p>	<p>szlak długodystansowy ok. 900-kilometrowy powstał na pograniczu województw pomorskiego, kujawsko-pomorskiego, zachodniopomorskiego i wielkopolskiego</p>	<p>Fundacja Naszyjnik Północy Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Dobrzewo</p>	<p>Użytkownicy: głównie rowerzyści, piesi, kajakarze Formy turystyki: turystyka rowerowa, konna, piesza, kajakowa Wydarzenia: Leśny Rajd Rowerowy Szlakiem Naszyjnik Północy (06.09.08) oraz Dzień Greenway na Szlaku Naszyjnik Północy (21.09.08)</p>
 <p>Podlaski Szlak Bociani łączący Parki Narodowe – Biebrzański, Narwiański, Białowieski i Wigierski</p>	<p>obszar łączący cztery parki narodowe: Białowieski, Narwiański, Biebrzański i Wigierski</p>	<p>Podlaska Regionalna Organizacja Turystyczna</p>	<p>Użytkownicy : głównie rowerzyści Formy turystyki: turystyka rowerowa, jeździectwo, kajakarstwo</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Fundacji Partnerstwa dla Środowiska, *Zielone Szlaki Greenways. Praktyczny poradnik*, Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków–Brno 2007.

Produkt turystyczny związany z Zielonymi Szlakami Greenways powinien spełnić kryteria wspólnie wypracowane i przyjęte przez stowarzyszenia. Podkreśla się ważność oraz zasięg geograficzny szlaku – 100 procent produktu turystycznego powinno być realizowane w regionie przebiegu szlaku. Kolejnym kryterium jest oferta szlaku ukierunkowana w 70 procentach na doświadczania i odbiór inicjatyw lokalnych na rzecz dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Baza noclegowa i gastronomiczna na szlaku podlega certyfikacji według założeń *Programu Czysta Turystyka*¹⁰, a produkt turystyczny musi zawierać przynajmniej jedną tradycyjną potrawę możliwą do degustacji. Określone są również warunki komunikacji i poruszania się w obszarze szlaku. Przyjmuje się, że 70% łącznego czasu turysta porusza się pieszo, konno lub korzysta z niezmotoryzowanych środków transportu, takich jak rower, kajak czy narty.

¹⁰ *Ibidem*, s. 116–121.

Na szlaku są wymagane elementy edukacyjne ukierunkowane na zapoznanie turysty ze środowiskiem przyrodniczym oraz dziedzictwem kulturowym regionu. Ważnym elementem jest informacja ekoturystyczna wpływająca na kreowanie postaw proekologicznych wśród turystów, ich wrażliwości na ochronę przyrody i zrównoważony rozwój.

Podsumowanie

Łączenie walorów turystycznych różnych regionów rozszerza zakres tworzenia produktów turystycznych zarówno lokalnych, jak i ponadregionalnych. Może to stanowić główny czynnik zapewniający zrównoważony rozwój obszaru. Obecnie takie inicjatywy mają możliwość uzyskania wsparcia finansowego w ramach współpracy terytorialnej z funduszy Unii Europejskiej. Dzięki opracowaniu strategii i programów można odpowiednio ukierunkować rozwój ruchu turystycznego, tak aby utrzymać cenniejsze obszary chronione i jednocześnie zapewnić dalszy rozwój turystyki.

W latach 2007–2013 w ramach współpracy terytorialnej wspierane są projekty mające na celu harmonijny, zrównoważony rozwój i ochronę dziedzictwa środowiska przyrodniczego i kulturowego o zasięgu międzynarodowym i międzyregionalnym, a także współdziałanie partnerstwa publiczno-prywatnego. Poprzez szkolenia i doradztwo w ramach projektu została nawiązana współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami, jednostkami samorządowymi i organizacjami. Obecnie grupy partnerskie są przygotowane i na tyle aktywne, aby samodzielnie ulepszać i modyfikować wypracowany wspólnie produkt turystyczny oraz pozyskiwać inne środki na dalszą komercjalizację i rozwój.

Za wartość dodaną projektu uznać można pobudzenie kreatywności i umiejętności współpracy indywidualnych podmiotów branży turystycznej w zakresie inicjowania wspólnego, sieciowego produktu turystycznego oraz jego komercjalizacji. Wzajemne poznanie oraz wymiana informacji poprzez bezpośredni kontakt zaangażowanych podmiotów zaowocowały powstaniem grup partnerskich oraz ekologicznych produktów turystycznych (tabela 1).

Potencjał turystyczny regionów w Polsce jest ogromny, jednak nie wszystkie pomysły zostały na chwilę obecną w pełni zrealizowane. Idea tworzenia Zielonych Szlaków cieszy się lokalnym zainteresowaniem i przejawia się w różnorodnej aktywności społecznej, co pozwoli w przyszłości na ich dalszy rozwój.

GREENWAYS AS A TOURISM PRODUCT

Summary

Creating thematic Greenways gives us possibility to show in a wide spectrum culture heritage and environment. Greenways reflect genuineness and the unique character of region and environment in a local and international range.

The aim of this article is to characterize Greenways in Poland and describe their functions, programs and initiatives supporting Greenways development.

Translated by Marzena Heliak